

IN MEMORIAM

Мр МАРИЈА МАРКОВИЋ (1929–2024)

Мртви живе у нама. Расију. Расију
 Ј. Каштелан

Сви људи који су имали прилике да упознају неку личност неупитног морала и доследности искусили су жељу и потребу да буду налик на свој узор. И у часовима када нам чак и најлепше, највредније максиме о управљању нашом лађицом док плови по узбурканим валима „житејског мора” изгледају недовољне, питамо се шта би та особа учинила у сличној прилици. У мислима препуштамо да она изрекне свој суд о нама: поносни смо ако мислимо би она одобрила наш избор и жалостимо се ако нам се чини да не би. Та личност једном се оваплоти у нама, потпуно нас освоји, и за њу желимо да се привежемо целог свог века, а када она промени светом, наставља да живи у нашој свести и нашим душама.

Таква личност, својеврстан образац поштеност, радиност, испуњеног (и складно уређеног породичног) живота и прегалаштва за многе је била мр Марија Марковић, виши предавач руског језика на Филозофском факултету у Београду, плодни преводилац, особа која је у свему чега се латила заорала дубоку brazду.

Рођена је 25. маја 1929. године у Београду, у породици кројача. Мајка се бавила истим занатом, и рекло би се да је од родитеља Марица, како су је у детињству звали, научила да у свему што ради треба да тежи савршенству или максимуму који може да пружи у датим околностима (о томе приповеда у својој песми у прози „Савршено”, објављеној у збирци *Кад сан не долази*, Београд: Логос, 2023, стр. 68). Провиђење је хтело да ратне 1943. године њена породица прими под свој кров у Сазоновој улици Кирила и Зорицу Свинарски, којима је стан био разорен после једног налета енглеских авиона и бомбардовања центра града. Бомба је буквално уништила половину зграде, али су Кирина и Зоричина библиотека остали нетакнути (Зорица је Марији предавала српски језик у Петој женској гимназији). Касније те књиге доспевају на таван куће Арсића, и Марија ужива у њиховом разгледању и читању, чак и када нешто не би понајбоље разумела, тако да се веома млада упознаје са Стендаловим делима *Црвено и црно* и *Пармски картизузијански манастир*, Игоовим *Звонаром Богородичине цркве*, а од свих књижевних остварења за срце јој највише приања Толстојева трилогија *Детињство*.

Дечашићво. Младосић, књига за коју вели, већ пред крај живота, да њоме објашњава „налет побожности који је за мене био нека врста искупљења кад на Бога нисам мислила” (*Кад сан не долази*, стр. 82). Са Киrom Свинарским, који је пре рата радио у познатој приватној школи „Видовић”, она почиње да учи француски језик. Посматра га и спонтано усваја како се страни језик учи и усавршава, запажа да и нашу и страну штампу он чита са оловком у руци, подвлачећи важна места, занимљиве или нове речи и изразе. Пет година касније Марија Арсић уписује се на студије руског језика и књижевности, где упознаје свог будућег супруга Бранислава, као и потоње истакнуте русисте Миливоја Јовановића, Богдана Терзића, Љубицу Несторов, Оливеру Мишковски, Милијану Мирковић, Веру Грубетић, Лилјану Бошкову Познановић – генерацију која је руску културу, језик и књижевност упознавала под сенком сукоба са Совјетским Савезом после објављивања Резолуције Инфомбирова, генерацију која није могла долазити до нових руских књига, у којој би се сваки час прочуло да некога више нема на факултету јер је ухапшен он или неко од његових најближих, у времену сваковрсних осујећења, страха, издаја, доушништва, али и пркосног истрајавања. Студије завршава 1954. године, потом добија посао професора руског, српског и немачког језика у Основној школи „Андра Савић” у Ваљеву, а по повратку у Београд 1960. предаје у ОШ „Милица Павловић”. Ипак, пошто је оставила снажан утисак на своје универзитетске професоре као марљива, амбициозна, свестрано обдарена особа, године 1962. она добија запослење на Катедри за стране језике Филозофског факултета, где у звању вишег предавача ради до одласка у пензију 1994. Поред зналачки састављених материјала – хрестоматија и збирки вежбања за студенте философије, социологије, психологије, педагогије и андрагогије, Марија Марковић упознаје се, уз своје студенте постдипломских студија – пре свега философа и потоњег издавача Владимира Меденицу – са делима руске религијске философије, чијем ће преводу од краја 80-их година па скоро до саме смрти, посветити много снаге и енергије (превела је, у коауторству са супругом Браниславом, дела философа Н. Берђајева, В. Соловјова, Н. Фјодорова, С. Булгакова, К. Леонтјева, Н. Лоског, психолога Л. Виготског, Б. Ељкоњина, И. Кона, као и М. Бахтина, А. Шмемана, Ф. Успенског, М. Гелера, А. Некрича).

Марија Марковић аутор је првог магистарског рада из области књижевне русистике одбрањеног на Филолошком факултету у Београду – *Преводи Криловљевих басана код Срба*, под менторским руковођењем професора Радована Лалића. Педесет година касније ово дело биће објављено као монографија у издавачкој кући Логос из Београда и приказано на страницима *Славистиике*,¹ а одломци из њега ући ће у универзитетски уџбеник

1 Кончаревић Ксенија. „Марија Марковић, *Преводи Криловљевих басана код Срба*, Београд, Логос, 2022”. *Славистика* 26/1, 2022: 468–473.

Историја руског књижевног језика: црквенословенско-руска њрејлипиања (аутори: К. Кончаревић, С. Перкучин, М. Марковић, М. Рељић, изд. Јасен, Београд, 2017).

Академску 1972/73. годину провела је као лектор за српскохрватски језик на Катедри за славистику Филолошког факултета Московског универзитета „М. В. Ломоносов”. Из тог искуства и сарадње са Валентином Зенчук, Маријаном Киршовом и проф. др Јелицом Јокановић-Михајлов настаће *Учебник сербохорватског језика* (изд. МГУ, Москва 1986). Овај уџбеник био је у то време најмодерније конципирано дело те врсте за усвајање српског језика у руској средини² (претходили су му уџбеници И. В. Арбузове, П. А. Дмитријева, Н. И. Сокаља из 1965, В. П. Гуткова из 1969, П. А. Дмитријева и Г. И. Сафронова из 1975, а исте године појавио се и уџбеник Т. П. Попове, намењен студентима србистике и усмерен на овладавање језиком класичне и народне српске књижевности). С обзиром на обиље текстова разних стилова и жанрова писаних савременим језиком, на разгранату апаратуру организације усвајања са преткомуникационим и комуникационим вежбањима, овај уџбеник наћи ће широку примену на разним друштвено-хуманистичким факултетима и доживети ново, прерађено издање 2004. године.

Године 2018. „за изузетан допринос педагошком, преводилачком и раду на пољу популаризације руске културе у српској средини” Марији и њеном супругу Браниславу – Брани Марковићу досељене су Повеље Славистичког друштва Србије.

Марију Марковић памтим из времена свог отпочињања студија славистике. Била ми је топли ослонац и рука подршке, заједно са Оливером Мишковски и Андрејем Тарасјевом. Из своје библиотеке даривала ми је капитална лексикографска дела попут Ушаковљевог речника из 1948, *Етимолошког речника* Преображенског, Ђуровићевог *Руско-српскохрватског речника* из 1946, на њеним преводима и у консултацијама са њом усвајала сам ту уметност и префињени, филигрански занат, одредивши се превасходно за превођење теолошке и литературе из области православне духовности. Била ми је и узор, и учитељ, и саговорник, и истински пријатељ. Дивила сам се њеном ентузијазму и раду на сталном откривању нових извора енергије у себи. За опроштај од Марије Марковић, до сусрета у вечности, поделила бих са колегама, читаоцима *Славистике*, њену песму *Моје дрво*, која, рекла бих, са изванредном прецизношћу одсликава њену самоспознају и самореклексију:

2 К. Кончаревић, „В. Зенчук, Е. Јоканович-Михайлова, М. П. Киршова, М. Маркович, Учебник сербохорватского языка. Изд. Московского ун-та, Москва, 1986”. Јужнословенски филолог 44, 1990: 107–111.

Кад угледам високо дрво са великом крошњом,
 Увек засићанем.
 Пићам се каква ли му је „ћуд”,
 И њоредим га са својим.
 А моје дрво је дрво чудноватио:
 Цвета и кад није време цветању,
 Тражи воде и кад га залива киша,
 Сјава и кад изађе из зимског сна.
 Разумно је и њлеменићо.
 На његову крошњу радо слећу њилице.
 Под његов корен закојала сам своје благо (Кад сан не долази, стр. 57).
 Нека јој је вечна слава и хвала.

Ксенија Кончаревић*
 Универзитет у Београду
 Филолошки факултет
 Катедра за славистику
 kkoncar@mts.rs

* <https://orcid.org/0009-0008-4536-2669>